

1965 ч.
МАРТ
13
СУББОТА
№ 60 (6079).

Совединин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

Өртээ 2 көп.

Көдээ комсомол организацияларының

ЧУГУЛА СОРУЛГАЗЫ

Совет кижилернин
шериг-патриоттуг
кижизидилгези

КАБУЛ. (СЭТА). СССР-ийн Миний
дагшны И. С. Полянскийг багтат
Найтархур мөжүжэ чорупхан. Ижэл
тудуунуу доозулганы-биле бөлгөш э
лалыг ёзуулт анза болур.

Ол байырдалга киржири-биле А
хир-шах, чазактыг көжигүнери, ч
ны тээдээкчилери Ижэлабааче

ижилерниң
патриоттуғ

ИЗСТААН СООНДА

Ажыл-ишчилер 1965 чылдың бир
ги чартымын январь, февраль ай
ларында эки түннелерин көргүсү
болган «Чыраз-Бажы» совхоз
тун Шык-Бажы сүт-бараан фермасы
ның коллективин социалисттик ча
рышка кыйгырган. Сааныч кижиле
рүзүнүн февральда сагган сүдү би
инекке онаштыр ортумаа-биле 23
литр болган.

Ы. ТАС-ООЛ.

март
14
ВОСКРЕСЕНЬЕ

И. Салчактын чүраан плакады.

Корреспондент айтырыг салган

МУРНУНДА—СҮТ-ХӨЛЧҮЛЕР

сүтүү үрүнеге саткылааш, фер-
малар аразында чарыштын ти-
лекчилери болгулаан. Тус-тус
саанчылар болгаш кадарчылар
аразында калбарган чарыштын

Оон ыңай саар, цнектерге сн-
геннн, савадны оларнын, чнпр
шаа-биде-ла берип турар бис. Ак-
Паш фермазында болгаш Кара-

«Сут-Хал» совхозун Алдан-Маадыр салбырынын Оргу-Шөлде хойжу бригадасынын кежигуунери малдын чаш-төлүн бүрүн камгалап алып дээш бо үсде амыр-дыш чок ажылдап турарлар. Чоокжу хүннерге чедир бригадада нийтиз-биле 1943 хой төлүн ооп 1952 кураган алдын-

Бригаданың хойжузу, коммунист О. Дажи-Намчалдын колданында 268 хой оолдаан, оон 271 хураганын камгалап алган. Ол ышкаш хойжулар О. Коңгар 251 хойдан 253 хураганын, О. Назын-

Куш-акылга белгаш хей-нииниң ажал-херээнге төлөтүп ажал чынын Кызылдың хлеб заводунун ажалчынары белгаш албан-хааҥ чылары ыңчангаш Кызыл хоорай Советиниң депутатынга кандидат кылдыр чангыс үн-биле депшиткенер.

Өөрүнчүг
түннелдер

КАА-ХЕМ. Чег-чег Советтерин-
ге сонгулда хүнүн Каа-Хем рай-
онунга ажил-ишчители күш-
ажылчы чедиишкннвер-биле ут-
куп туғар. Колхозтар бирги квар-
талда курунне 252 тонна сүт са-
дарын 284,3 тонна кылдыр, азы
планын март 1-де 112,8 хуу күү-
сеткен.

«Коммунизмге орук» көдөз ажил-атый артели 30 тонна сүт дужарын 49,3 тонна кылдыр кууседиң алган. Оон ыңай куру-неме сүт садарының квартал планын Ленин аттыг, «Тигилге» колхозтар хуусаа бетинде ырак-та-ла ажыр куусеткелзэн. «Кызыл тул» колхозтуң малчынары курунеге эгэ садарының квартал планын 112,8 хуу куусеткен,

1952 хураган

оол 160 хойдан 162 хураганы алган.

Хойжу бригаданын төвүндө чулар бажынын неделяда бир каптап изидип, хойжулар чунуп ап турар.

Март 14-те хойжулар өске соджучулар-биле кады, хойжу бригаданын бригадир коммунист

Отук Монгуш Даржаевичини
Алдан-Маадыр көдээ Советтин
депутатынга сонгуушаан, брига-
данын ажил-херээн моон сонгаар
улам баштап чорударын аңаа
дагзып турганаар.

МОСКВА. (СЭТА). Совет улустун фашисттер Германияны ашкан тийлелгенин 20 жыл оюнга тобаштырган Бүгү-эвилдиги семинар-чөпүлөд хуралы доозулган. 1000 ажыг пропагандисттер болган «Билг» нийтигелдиги база ДОСААФ-тин лекторлар бөдүктөрүнүн уутурукчулары, Совет Армиянын болган Шерин-Далай Флотунун офицерлер бажынарынын начальниктери анза киришкен.

Ада-чүртүк Улуг дайынынга совет улустун тийлелгелеринин сүтүк киришкени болган органиакциясы—Совет Эвилелинин Коммунисттик партиязынын дугайында, фашисттер Германияны чылта шаварынга СССР-нин шиптиригил ролжунун дугайында, ажычты чоннарынн патриотчу кижизилдигинин дугайында көсүк шериг пазальниктеринин иделектерин семинарийн киржи-члери дынаан.

ДЖЕЛАЛАБАДТА

КАБУЛ. (СЭТА). ССРЭ-ний Миний
дагчны И. С. Полянскийг багтат.
Найтархур мөжүжэ чорупхан. Ижэл
тудуунуң доозулганы-биле бөлгөш э
лалыг ёзулал анза болур.
Ол байырдалга киржири-биле А
хир-шах, чазактыг көжигүнери, ч
ны тээлзекчилери Ижэлалбадче

Бугу-эвилелдин «Билиг» нийти-
ленин баштар четин даргазын
оралакчы, Совет Эвилеленин Маа-
дыры, генерал-полковник Н. М.
Хлебников чөвүлүл хуралдын түнө-
нине чүчө чүгүлгөн. Ол бошуну-
иеткелин үч нийтилдигин пропа-
гандистериян, ДОСААФ-ын актив-
териян, СЭНН-ин хоочун неки-
гунериян ачыл-чордуга узгын
хоорайын болгаш кезелдин чурт-
такчыларынын шериг-патриоттуг
кижизилдигезинге таарыштары-
ын айтыргаларына, аныктарын
арчига болгаш флотка албан эрти-
леринге белеткээрине, тийделениш
ам болур деп турар байырагын
таварышты. Пропаганда ажилын
күштөлдирерине холбайтырган.

Семинар чөвүлүл хуралдын кир-
жикчилери ажилчы чонарын шер-
иг-патриоттуг кижизилдигезинин
таалазы-биле ажилдын дүржүлгөзүн
сөлүшкөн.

ТА БАЙЫРЛАЛГА

Афганистандын хааны Мухаммед За-
чүрттүн хөй-яинти организациялары-
е чорупкан.

1965 жылдың 1-халықаралық

Нийтлүг продукция болгаш кылы
бүдүрүр талазы-биле чыл плани
1965 чылда пландан ажыр бир ми
зын бүдүрүп үндүрүр.

Күш-ажалдын бүдүрүчүлүүн үндүрөр продукциянын бедик шыраанын продукциянын чарыгдалыр алырга, планга үдүр 0.5 хуу

Планидан ажыр 2000 тонна даг-
дашты, 4 миллион киловатт-шак
хөм болгаш кидис индиктерни, 13
рин бүдүрүп үндүрер. Чыыл эптээ
1984 жылда мазр 6,5 млн кубометр

Рационализаторжу болгаш чога
редириния күсели-биле чылдын
рубляди камнап алыр.
Дялөп тывар болгаш разведка
бедилер болгаш ымыралы экижи

Түдүг-монтаж ажилдарынын доозар.

анын хуусаа бетинде күүседир талазы-биле Тыва АССР-ниң үлетпүр, транспорт болаш
ылаа булурмаларынын ажал-ишчилеринин социалисти хулаамаларинден

уезин чигейдери — 0,5 хуу айыр кууседир. 38 муу дөрбөлчик тик чуртталга шөлү, школа назыны чептүүн урууларыны 560 орунут алгач чедерин, 520 өөрүнчиге өөрчир школаларын, 50 орунут эмгелгелерин, хүлээн айыр радиостанцияны болгаш телецентр аягылга-га кирирүн хандыр. Малдын 17 жайгаларын аягылгага кирир.

Сөөк хөдсөхтэй байгаа бөгөөд ош хөдсөхтэй электржилийг
талазы-биле электромонтаж ажилд ашигласны дараа хууцаа
бөтөнчөөр 25-те хууцаа. Түүдү-монтаж ажилд ашигласны
дот-үзүлүн, планга дүр 0,5 хуу чингелдир чадат алыр.

Ак-Доуракта даг-дүр арылгал комбинаттын бири элэр
хуу күүсүдир болгаш күш-ажылдын бүдүрүлчүлүү план-би
де декидээр 1,5 хуу бөдир.

**Коммунал ажил-агый болгаш чоңуң амыдырал
хандырылгал талазы-биле**

Бүгү коммунал бүдүрүлгелерин бүдүрүлгө программасы

бу хуу билим, бугдуну
хуу килдир болгаш бун
бир рубльге оналш
удалар.

тун, 10 муң тонна көмүр электрэнергияны, 3500 эш тууралык эл-херексизде-демир-бетонун буюдуренин каадырын

сызгыч сапалардын негизинде чедир 400 муш

байлактарыг, нйден
ирилди твар.
зы-биле
алыны декабрь 28-те
ду күштелдер болгаш
-биле ажилгага кирир.
турер талазы-биле онаа-
аж ажилдарыг бот-
рын—100 метр чедир, 95
болгаш биометр көүрүлгелерин тудуу доозор, чүм-ажы-лаңы
бүдүрүкүдүрү планга дуур ийи хуу бедидер болгаш ажил-
дарыг бот-бечени 0,5 хуу чингедир.
Х. паролот черияга Кызылга ажилгаж чүсөгүзүчү тал-
лазы-биле чүкү сөөртүлгенини планын сентябрь 28-те күүсүд-
ер болгаш алайда ажыр 15 муу тонна чүкүкү сөөртүлгенини
Кызыл аэропортуга талазы-биле чүкү сөөртүлгенини кү-
рүңе планын—декабрь 27-де күүсүдир, -сөөртүлгенини болгаш
ге культураны болгаш амындарыга экинжидер талазы-биле
практиктик дуузалаччыг республиканым көдөз ажил-агыг-
нын ажил-шчылериге доктаамал көргүзүрн боттарыны
күлүзгезге кылдыр санап туратар.
Республиканы улеттир, түдү, транспорт болгаш ку-
рылга ажилдачыларынын партия-ажы-агый ар-
тышчыг 1965 чылдың март 8-чи болган хуралына б
socialistич күлүзгелерин куушалышкыч, кууза-
алган.

Суггат, чемишчидилге, дүжүт

1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 26

Артист-разведчик

Бо болза калдыг-дошкун 1942 чылда болган. Дүе. Ярославский коммунист дивизионынын 12 совет разведчиктери Смоленщина-нын ээниги болгаш тулаалык черлери-биле чоруп турган. Олар-нын алган дайынчы таалагы из-рып. Дайынчыны тылчылар эр-тип кирген, оон солдаын туруп эскер, дайынчыны немелде күш-тери кайын кээп турарын тодара-дыр.

Эртенгиин хан хаазынды олар Кузьмино көдээ суурга чоок-шудан чедер берген. Фронтуну шугуму ырак соонда арктан. Ээниги бек дегин кырынга үнүп келгенер. Оларын коман-дир Иван Докучин салгытар узун мыштыг кырынга үнүп келген, дуран-биле көрүп олтурган. Дай-ынчыны кезектерини турар чер-лери адышта ышкаш тодараг кестүп турган. Командирин оон Софья Аверчева — отрядта ка-ра чыгыс кыс разведчик солаан. Оон кара өтүк көрүнгүр, ула-

нышынны тодарып билер. — Вистин талаасыче немелер кел чор, дыкка хай-дур, үжөн ки-жи-дир, олар мырнын чоокшу-лап кедди—деп, уруг илеткээ. — Шутузу кедже!—деп, ко-мандир дуузал берген. Казан ка-рабин бооларын, пулемёттарын болгаш миномёттарын туткан не-мелер амык шөгө үнүп келген-де, командир Докучин коман-даан:

— Бооланар! Ол-ла секундала совет разведчиктерини оон ийн а-томаттары дагжап үнгөн, гран-даль ужулуп-ла турган...

Совет разведчиктерини ол от-ряды дайынчыны үш солдаын ту-туп ап, чугула медалдарын бо-лап дайынчыны боо-чепсөөн ху-наап алган, боттарыны шери-лерини турар черинге менди эеп келгенер. Оручка түр дышта-ныла үзүндө разведчик Софья Аверчева дайынчыны тылчыга ол дилим чорукту бодуну фронт демделгелинге тодараг бижээн.

Бодуну дайынчы эштери-биле калы ол он-он ыдыг похоттарга чоран.

Дайынчыны эгелерини мурун-да Софья Аверчева Ярослав-ский Волков атыг шии театрынын чогуу төлөтүг, ынак артин турган. Чекотун «Уш угбаларда» Иринанын, Афиногеновун база-ла ыдыг атыг шиинде Машенька-нын, Шиллерин «Бара сагыш болгаш ханы ынакшыл» деп шиинде Луизанын ролун ол ой-нап турган.

Театран ону калдыг-даа күш чардыктарып шыдавас ышкаш кылдыр анык артисте сагыны-рып турган. Ындыг болза-даа Тө-рөн куртун кырынга айыл дигерил келген үеде комсомолу Аверчева фронтке чорударын дилээн билдиргенини шери коммисариатыга база бир дуга-рында кирген. Шери талазы-би-ла тускай артем чок кижини фронт чорутпас дээрин анаа дык-надым, харылаан. Ынчаар орта

анык артист мотоциклистерни куртузунга өөрөжү кирген, ону чедикшини дооскан болгаш разведка ротазына барган.

Дайынчыны төнтүзүнге чедир ол кыс автоматтан чарылбаан, ийн катап балыглаттырган. Эрес-д-лим болгаш мадырлыг чоруп дээш чакаткы он шаңналары-биле ол шаңнаттырган. Ол ша-наларын иштинде дайынчы Кы-зыл тул, Кызыл сыдыс орден-нер, «Шыгарайга разведчик» деп демлек база бар.

Артист-разведчик бодуну раз-ведка ротазынын алдарыг дай-ынчы херектерини дугайында ному бижээн болгаш ол ному Ярославский ном үндүрер чери парлап үндүрер деп турар. Бор-гун чок командир Иван Докучин-нин, эрес-д-лим артилистер-раз-ведчик Валя Лаврованын, мога чок санитар-инспектор Анна Тю-канованын болгаш эскелерин-даа дугайын ол бижээн.

(ПЧА).

АНЫЯК ИВИЖИЛЕР

Бараан Даш-Шүрү (солагай талазында) биле Бараан Даш-Хуаны бо чоруктан көрүр. Олар ырак тайганын кадыр-бертинин аразына иви-чарысын мулукташ, малынга олар-белчир дилеп, чаа-чаа хонаштарын тып ап, чыл бүрү хой ивини өстүрүп, боттарыны амыдыралын бар-гы ыччар эрттиргенер. Оларныкы ажылы бер-ге: соок, хай-шугун-даа хөмө тавапыр кээр, черин беле эртинмес кадыры-даа моондак-тай бээр, шыкын хем-даа дугай бээр. Ы-чалла-даа, тайганын аң-меңини шыдамын ыш-каш, олар канчал-чооп-даа тургаш, эртип ап-тарлар.

Ол эртен Белдир-Дага соок дызып орган. Аалын иви-лери оларындан ам-даа келбөөн. Демиле бедип, немелер чыдар терең харнын кырынга база-ла хай тургаш тургашкан. Ол-ла үеде Даш-Шүрү биле Даш-Хуа боттарыныкы амыл-херезини дугайын чугаалажып турганы бо-дур. Олар бот-боттарын эки билчирер. Ам удукас кайда-бир черге — чаа хонакче келер, а оон соонда элээн хаш хонгада, иви олдап эгелээр. Ынчан үйгү-чыдын-даа билбес, аш-чөм-даа эки чип албас апарлар. Ажылын ту-лаптып кээр берген ыдыг. Ынчанмайла канчаар,

чүгө ол күннерин чүткүдүг ажылынан, ыч-чаардыг удуг берелерин амыл эрткенден ивини баш санын көүдээр хонакчылар-ла болгай. Бир эвес калдыг-бир берген чалдан-гаш, сагыш амыр олуртуп болза, чаа төрү-түнгөн ашайын-даа ап шыдаанын, харын-даа удуг ивини чидирген ол. Ол үеде ажылын дугайын бо черин ивижилер — аалга-даа олурбас, аң, кушка дөмөй апар улус богай бис — деп чугаалажып туралар.

* Совагу үеде Токузун «Совет Тыва» колхозу-нун иви фермазына аныктар хой-хөй-биле кээп ажыдап туралар. Ол көчүг шын, чүгө дээр, олар — кыргынарнын амыл-херезин салгакчылары, база бир чаа, берге ажылы ху-лөп ап турар кижилер-дир. Оларга байр чеди-рер херек. Оларны дегинер херек. Оларга бу-гу тала-биле дуулаар херек. Фермага кым-на ажыдаар дээш келген болдур, анык кыстар Бараан Даш-Шүрү биле Бараан Даш-Хуа бот-тарынын байлак дуржулганын даччыны бээр-ге күтүлдүр. Ынчангаш олар мада хай чыл-дарла удуг күтүлдү-биле ажыдап турар ужу-ру-даа ол.

Сөзү болгаш фотоз А. НУГУУРАНТЫ.

Пулемётчик чораан тудугжу

Шактын айтыр узу согушчугажи эртенгиин чеди шактан бичи-ле ажа дүхүп тур. «Мындыг эрте амыл-чынар келбес ужурагу» деп бодал-биле телевидение тудууну улуг хер-минин хаалажыны чынынга кы-лаштап келдим. Тудууну таанымын элээн ырак, херим иштинде кыла-штан чор. Хаалганы шыгардыр ажы-дап киреримге, ол тура дүшкөш, хө-рөөн алгыткылап чөдүрү. Оон соон-да база-ла улам ийн кылаштап чо-рутуп. Ажылычынын кызыл бу-дуну кий-ле бар-дыр ийн дээш, оон хаалажы ажылы кириптин.

Манайлар-биле кылган бичижек өрөөнүн төрү дугаар салган узун столда бир анык эр столче элээн-ле дөңгөйи алган бир-ле чүвени би-лээн олур. Баштай чугаалажыла-ла, мен ону мастер кижин-дир деп бил-ип калдым.

Дегемизээр эгинеринг, шова-лан сыгыр кантарыг мастер Гео-ргий Афанасевич Косаревский-биле үр-даа болбайн, сеткилин ханмыс-биле хөөржик берди.

— Эртен черле эртежик кээр ки-жи мен—деп, ол мактангы чокка чу-гаалады.—Күш-ажылың чаа амыл-чың хууң кээр, оон демик амыл-чың-биле амылчынар уткуур болгай. Ынчангаш мадаа кол-ла чуула ма-стер кижин бүгү чүвеник байдалы өөренип көрүп, амылчы кижин бу-рутуңе калдыг чүдүлдер негеттинип кээрин баш бурунгаар анализтеп би-лип амыр ужурагу.

— Силерде чеже кижин ажыдап турар ири?

— Мында ийитин-биле 20 ажы-а-жычынар бар. Ажы-а-жыч мер-ежөөн, күш-ажылыч Навысинин уду-руканы коммунист күш-ажылыч бригаданы ажыдап турар.

Мастерин хевирин бодол оура-рынга, черле чугаакыр кижин ке-вирдир. Оон чугаагы бүгү сеткилин дегинер чор турар. Чугаала-даа сөс-домак бурундуке калдыг-даа хөөржик чөв чөгу-ла илден. Амылчылар хойну көргөн, амыл-чы кижилер черле ыдыг. Шин-ныч чүвеник шынып-ла чугаалаар.

— Бо бригадала ажыдап-даа, чурттап-даа билер эрес-ле орлер бар ийн—деп, ол чугаагы уламчы-лааш, адыжын ортуу-биле столу-нун кырын чаксай туткүлдү. Бир-тээ оларныкы-биле хөөржиксеп турар

болганымда, бичи-ле мана. Амыд-рал дээш булут демиселдин шыгал-дазын эркен эилдер-биле сени та-варыштырар мен...

Калы хөөржөк амыл кезек ка-зы миттавайн барды. Сайгылаанын чырынга оон арынче уду көрүм-гө, өөрүшкү картардаа кыптыгып, уду-мүзүрүр борбак хураң шырайын улам-на омакшындып турду.

— Кыны чок дээр! Григорий Кузьмин...—деп салаа басып са-ны-гылааш, немел кагды.—Ажылыч-нарым баштай, бир-ле дугаарында, Виктор Константинович Орлов кел-ир кижин.

— Шынап, шынап, көргөй-ле сен —дээш, менче бир-ле чүвени айтыр-ган хевирдиг көргөш, туруп келгеш, сугутже үш-дөрт кире токулактыр-нын кийр отагылап кагды.

Ол алдунче дедир кылаштап ор-да, эжик халырт дээн соонда, бир ки-жин кирип олур.

— Диведиме!...—дээш, кижим менче көрү. Оон соонда:

— Экин, экин! Виктор Кон-стантинович—деп, ол дегемиз-биле медалышкеш, оон соонда бис ийини таныштырды.—Сенээ база бир чаа өнүк бо-дур, эш Орлов. Чугаалажып көрүңер.

Дегемизин чугаагы ылаптыг дыңдап алган, ол менче хуумурун көрүп. Мен база-ла оон бүдү хай-гаарал ор мен. Ол ортумак сыныг шевирин кыраң думчутуг, дөртөн хай үеинде кижин боду.

Ол амылчы халдарынын халпа-рын бир талазында сайыл кырынга салгаш, оожум чугаалады:

— Бетон хонор котел иштинде дөңд берген сүт артын эргизип турдум. Бо дүң соок дызыг болгаш ышкаш.

— Час удавас келди, Виктор Кон-стантинович—дээш, мастер хөгүг каттырып кадым.

— Мындыг харын—деп, дегемиз чөпшөрөжип—чымыг үе кээрге, ту-дуг ажылынга баа шуудаашынын бодур богай—дидир.

Тудугжу-биле таныжып, хостуг үе-ни ажылап, оон-биле элээн-не хөө-ржик кааптын. Оон амыл, амыл-дары дугайында солун чүдүлдерин билеп алдым. Ындыг-даа болза чугаа-ча-ла хөрзөлдөп олурар. Кижини далажыксап олурары илден апарган. Ажыл шагы кирген. Орлов эжи Са-

рыг-оол-биле элэинин, дөй-довура-кы база цементин холуп тургаш, бетоуну-даа хоюу-лаа эгелдирер. Ийн өнүктүг ажыдап турарынын шалыкынын чү дээр! Хөдөлгү тур-рары—чангыс кижин-ле. Шак мынмыс күш-ажылыч кижилер турла, амыл-чытин бүдүрүзүлүг бедик болгаш тудуг дүргөн булуп турбайла канчаар.

Виктор Константинович Орлов—Ада-чуртун Улуг дайынчыны кижини. Ол ыдыгыт Төрөн чурту дээш—ситлержи электерини ат-шеринге уду 1942 чылдан 1945 чылга, немел фашистерни чыла ша-варына чедир Совет Армиянын дай-ынчы хураңыңе демисежип кел-ген.

Ол бир-ле дугаарында Волгоград чогууну уду тудушукунга ки-ришкен. Ынчан ол чүгө 18 харыг турган. Совет Армиянын чынык ыш-каш күштүг согушукунга дегин-лээн фашистер дигр күжүн болгаш техниканы сан-түг чокка ышкын-тырла-даа, боттарынын калчаарал уду-руканын улаа-дараа көр-гүзүп турганар. Анык оолдуа тит-лериг электерини көр хөң чо-гу ону улам сөрүк кирип турган.

Итилериг аг-шеринин шава-ралдашыкын Совет Армия Волго-град камгаланын чыла шапканын соонда, Дюбас фронтунга Ор-лов, ады-сураа үнгөн 127 дугаар гвардейки Артемов дивизионыга пу-лемётчиктеп кирген. Дайын-биле се-гиржи амылчынын чүдүлгөн эгелээр, Орлов бодуну дайынчы өө-рү-биле бир дөмөй Төрөн—чурту-дайындын хостар дээш мадырлыг оруту эрген.

Оон дайынчы орунун бир шөлүзү мындыг. 1944 чылдын апрельдин баштайгы хуннерини бирээзи тур-ган. Оон дайынчы кээсэ—Осесанын кыдынга кадыг-берге тудушукун-нары чорудуп, чылын үдүгөн дай-ынчы хорайын кырыларын иштинде, подаларынын алаанга үндүр сывырып, күдүмчү дайынчы чорудуп турган.

Тудушукуну олар бажын, кү-дүмчү бурутуңе чорудуп турган. Ол үеде бир-ле топ күдүмчү фашист

пулемётчик шаап каллап турган со-вет шерилерин кезан доктааткап тургашкан. Ол дайын, үш уктае пу-лемёт-биле адып турган. Коругучун ок чаш-биле дөмөй чаап турган.

Орлов ол үеде үш каз бажынны кырышынны кырычче үне берген, «Максимин» дайынчы хараалааш, сыдыла тутсу-ла берген. Дайынчыны пулемёт баштайгы таарымчалыг ту-ружун чидирген. Ынчалла-даа ол Ор-ловче база адым эгелээр. Бодуну бажылаашынын дайынчыны пу-лемёт бажылаашынын узукаатын-мыс хире боорга, база бир бажынны кырышын дайынчыны солдаттары-биле аткылажып чораш, үне бер-ген. Оон ам-на дайынчыны пулемёт камгалыга тода кестүр апарган. Ол бажылаашынын Орлов узу-каат. Бодуну өөрүчү бурунгал-лаашынын ол ыччар хандырган... Дайын төнгөн. Тилегиле!

Оон бээр ам 20 чыл эркен.

— Анык Тыва республиканын культуразы кайгамчык хөгжүп, сай-зырап турар—деп, Виктор Констан-тинович өөрүшкүгү чугаалады. —Бо телевидение төвүнү туду бо чы-лын дооступ, ажылап кыр.

Ийет!.. Күш-ажылыч совет кижилерин бо хунга чагай амылчалы дээш, фашизмге өлүмчү согуугу та-варыштырган миллион-миллион совет кижилерини бирээзи — Орлов бо-дур.

Виктор Константинович ам 3-кү разрядтын даччысы. Ол бодуну күш-ажылыч коллективинде хундү-келдиг кижин.

Орус, тыва ийн эжишкын дегин-ажылын көрүп тургаш, оларга сеткилин ханындан чоргар-ландым. Совет кижилер ыдыг...Олар чер кырында бүгү бодун кижилерин аас-кежин дээш амылап, чур-тан чүе. Шак-ла ыччар мезан саа-ныч болукас чораш күзелин бүт-кен. Тос саар ийекти менээ быжы-таварыштырарында белең. Совет ки-жи—тайын ишчи, совет кижин—солдат!

О. ХӨВӨНМӨЙ.

Шолбаннар-биле ужуражылга

Хорун-Даг сес чыл школазын өөрелдиге-кижидилгелгил планында көрдүгүн элечиги чүдү. Ол бо-ла «Чыраа-Бажы» совхозтун Хорун-Даг салбырын мурунчы шолба-нары-биле ужуражылга.

Кежээкини чеди шаа—Калба совхоз ажылашкын, кээсэ интел-лигенция болгаш 5—8 кластарын өөреникчилери долдур олурган. Моон мурунла ыдыг амылгы ке-жээлер улаа-дараа, барык суббота саанында болуп тургулаан.

Школа директору Сарыглар Шо-лу-оолович Токпак-оол шолба-нарга сөстү берип-ле тур. Ийирде Дон-Терек сүт-бараан фермазын хоочун саанын Севильбаа Абга-кайена Хоалыг:

— 1956 чылдын ийик чайы тур-ган чүе. Шак-ла ыччар мезан саа-ныч болукас чораш күзелин бүт-кен. Тос саар ийекти менээ быжы-таварыштырарында белең. Совет ки-жи—тайын ишчи, совет кижин—солдат!

мергежиримге, ыччангы удуг саанчы турган Ханды-Сурун угбай-нын дузаын, амылгы сүмелерин мынчага чедир утпайн чорупу бол-гаш бажым деп үнелеп, хундүлгөн чоруп мен. Ынчалла-даа күзүл удуг болза бергелерин кижин калла-ла амыл шыдаар дээринге бузур-мен. Чоюмуну, күрүмнүн мурун-га кара-кызыл амыл мен Совет Эвилелинин коммунист партия-нын кежигүнү болуруңе майгаар-ла эгелген. Менээ оон улуз ас-кежик, чоргаарал турбам. Ам саа-ныч ажылынын тоску чылыңе ки-риптин. Бистин Дон-Терек ферма-зын саанчылары чыныгы—шү-түзү дээш, шүтүзү—чангызы дээш деп принципке чыгыткан. Эпиги-найралдыг, быжык коллектив бо-луп ажыдап турар бис.

Бо хуннере чедир Севильбаа Аб-байкайена бодунга быжылашкын инектеринден 142 тонна сүтү саг-гаш, 103 бызааларын доруктур өс-түргөш, дузагаанын демделеп кагаз чогуру.

— Мен ам алдан бир харым мен. Анык чыдарында бо хире аас-кежиктиг, хөгүг-омак чурттал-ганы чурттал хаманчок, дүжүмге бежин кербейн чораан. «Шаг шаа-би-ле турбас, чыдаадак көгү-биле тур-бас» дигир болгай. Бүгүн мурунчы малчин дигрин, силерин мурунча-га бараан бооп турарынын өөрүш-күлү өлөрдиги көрөй—дээш, Ак-Халда № 6 бот-оруга-чарыгалыг хойжу бригаданын хойжу комму-нист Чүдүлү уламчылаан. Бригада он бир өрөгеден тургустунган. Ында зооветеринария бөлүмүнүн ки-чээли беш хонгаш-ла эртип турар.

Ол кежээге устунд ийн шолба-нан амыда тракторист Куулар Апар-оол, Ак-Халда бригаданын Сунуй Осуревич Сарыглар дээн ышкаш мурунчылар боттарынын дуржу-лганын чугаалаанар. Кежээки сою-да шолбаннарга ном-дентерлериг белекти сөднөөн.

Х. ТОВАРИШАЙ.

Чөөн-Хемчик район.

МУРНАКЧЫ КИЖИЛЕР СОГУТТУРГАН

«...Хамаатылар, кижин бүрүзү су-дугу ажылынга болгаш чуртту эрел-деп баштаарыга киржи, а ботта-рынык шийер ужурагу бис»—деп удуг Ленин чугаалаан. Ынчангаш совет сүтүн шийдигелгине чоноңу талээрди кеземчии-даа, негелде-ник-даа херектерин улус судунуң шийтекичи ийн арат талээрдин кийдигел-биле үе шийди тур-нын совет хойбула дүрүмчүткен.

Улус талээрдин 2 чыл болгаш-ла амыл согулда-биле согулуп турар. Таңды районун дегемизээр аай-биле 150 талээрдин чоң согулп ал-ган.

Улус судунуң улус талээринге согулда чорудары-биле амылчы чоңнарын, колхозчуларын, үдөт-пүр бугурун, албан организация-ларын аайн-биле чоңуң 88 хурал-дарын чоруткан. Анаа 9203 со-гулчулар киришкен. Районун улус судунуң ажылынын дугайында пар-тия райкомунуң, райкуксомунуң талээрди илеткеп, информацияларын ол хуралдарга кылгалаан. Улус су-дунуң болгаш улус талээрини чоруткан ажылынын чедер, чепте-зиниң дугайында 96 кижин санал шүгүмчүлөдү кылган.

— Согултурган улус талээриниң аразында 17 кижин 2—3 улаа со-гулуп турар. Оларын иштинде Хо-вуч-Аксинада партия амылчыны Наткина Г. К., «Коммунизмин хө-рел» колхозтун кежигүнү Тюлюш Мыйылбаа, «Революциянын чалбын-жы» колхозтун нормировщи Л. И. Клепикова, «Межегей» совхозтун таңычыны В. Бахтин, бызачы Бе-лекмаа, Бай-Хакта денсенов В. А. Чуб, районо амылчыны В. Сырат болгаш еске-даа ыдыг илелкейп өшөр баша катап согулуп, чоноңу идегелин шынызып шыдаанар. Бо чылын согултурган улус тал-ээриниң иштинден 67 кижин хөдө-жөөн, 52 партия, комсомол кежи-

гунери, 96 амылчы, албан-хаак-чылар, 18 кижин колхозчулар, 28 кижин кээсэ интеллигенттерини тал-еэриниң болуп турар. Чаа согул-ган улус талээриниң составында колхозтарын, совхозтарын мурун-качылары киргизелер. Чижээлээр, Кочетов суурда почта эргелекчи М. Кулакова, «Элегес» совхозтун сүт-бараан фермазынын эргелекчи С. Т. Вершинин, «Тилеге» совхоз-тан башкы Е. Тежит, Хову-Аксинадан инженер Баран Оюн, «Межегей» совхозтан саанч М. Хроменко, «Ре-волюциянын чалбын-жы» колхозта бызаа ажажчыны Билетмаа бол-гаш өскөдөр-даа. Мурунла улус тал-еэрин турган эш Н. П. Поддеева ам база катап согулгаш, район су-дунуң шийтекичинин хүлээтегин күүсөдүп турар.

Районга улус талээриниң со-гулдазын эрттирериниң талазы-биле партия райкомунуң, райкуксомунуң талээрди эштер Ш. Куулар, С. Дон-гаш, В. Кудрин олар хуралдарын эки организастап, чогуру хуусаа-зында эрттирилээр.

Чамдык эштер бо чугула амыл-ды тооча болоайн, хонук хуусаа-зын эрттирп турган. Ынчалга Докуч, Каверсун оларын согулда эртир-ер-биле тоюулап каарга, ол черле-ринге барбаан.

Чамдык партия эге организация-ларын секретарлары: «Элегес» совхозта Балганов, үдөгөргит ста-цияла Чыбак-оол олар бо амылдын түңүлгөн дыкка озаллап турган-нар. Районун улус судунуң улус талээринде ак сеткилдиг, шийди-ке кижилер согулганыннан моон соңгаар совет сүтүн шийдигели чоноңу мурунча шын боттаңгылар болгаш совет хойбулу пропаганд-лаар дээринге чыгынгып турбас.

С. СЕРИН-ООЛ.

Таңды районун улус судунуң шийтекичи.

Хөй-ниитичи КОРРЕСПОНДЕНТ ПУНКТУЗУ

Хыналдадан чүү илерээнил?

Ажыл-агыларда мал кыштаг-лаашкынын болгаш мал төдү до-руктуру турарынын талазы-биле хыналдаа Баа-Хем районун парт-курконтроль комитети чоруткан. Хы-налда ажылынга штаттан дашкаар инструкторлар болгаш дуулаар бо-дустер, постулар киришкен.

Инструкторларын кол кичээлгил сааза чогуру айтырмаларын бижил-мел-биле берип, сургааланы чорут-кан. Оон түңүлгөдө бот-боттары хыналжыр принцип-биле хыналда чоруттуган. Чижээ, парткурконтроль комитетиниң штаттан дашкаар ин-спектору Г. А. Сахаров мал семир-түр пункттаа ажыдап турар, а хы-налданы «Октябрь 14 чылы» кол-хозка мыла дуулаар бөдү-биле ка-ды чоруткан. Штаттан дашкаар ин-спектор Н. В. Николаева Ленин ат-тыг колхозта чурттап, ажыдап ту-

рар, а «Кызыл тул» колхозка хынал-да кылган.

Ленин атыг колхозта малдын калжаа-хоразы эки байдалыг, фер-маларда, кыштагларда мал чөм чөт-чир болганын улусу контролерлар демделген. Мал чөмөрини он хонук-та курларынгы кылдыр сөөктөр, малды район дуулаар чөмөрини ту-рар. Малдын сугарылашын эки хан-дырган. Кудук чок кыштагларда мал-га сүтүн сөөртүп берип турар. Ол амыл-агыга хыналда кылып турар хунд 38 бызаалар, 76 ханна оол-дары, 278 хураганнар төрүттүгөн. Чаш малды камгалап ап турары эки.

Ол амыл-агыга кылмаал сүтү кылып турар. Ынчангаш сүт чары-галалын хун бүрүе 80 литр чедир кымырган, агуу сүтү күрүңе са-дып турар. Төрүттүгөн бызааларын болгаш хураганнарын ол-ла доран, а

хаан оолдарын 3 хонгаш, орулгага кийр далайлап турар. Бугурун далаанын кылгаш, күсөдигилерге чедирген. Мал чөмөрини хойжуларга болгаш кадырчыларга хүлээткен.

Чамдык амыл-агыларын уду-руктуулар кыштагашкынче кошкык кичээлгил салып, малдын байдалын боттары хынаайын турары хынал-даан илерээр. Оон түңүлгөдө сүт саалданы кымырып, малдын өдүр чоруп, малынгы чаш мал хорача-лар бар болуп турар.

Январь ийиниң дургуулаа четчир санын мал чөмөри бар турла-ла, районога 244 баш мал өлгөн. Ыла-гы «Кызыл тул» болгаш «Октябрь 30 чылы» колхозтарда мал кыштаг-лаашкынын онза харысаага чокка көр

